

החוג לתרבות קלאסית שליד ספריות גבעתיים

 גבעתיים
הרבה יותר מעיר

 תל אביב
קהילתיים

**חוג לתרבות קלאסית
עם ויקטור הרצברג**

**ימי חמישי | בשעה 20:00 | בזום
הכניסה חופשית**

מפגש רביעי:

יום חמישי 25 בנובמבר 2021

השעה שמונה בערב

**ערב טוב לכל המשתתפים. אנו שמחים לפתוח הערב את
המפגש החמישי של:**

"החוג לתרבות קלאסית"

שליד הספריות העירוניות – גבעתיים.

הנושא הערב הוא
המשורר שאול טשרניחובסקי

טשרניחובסקי עם כלבו 1925

והשיר משנת 1925

הָאָדָם אֵינוֹ אֵלֹהִים...

לפני שנקרא בשיר,
אקדים כמה ציטוטים בשבחי השיר

באתר האינטרנט של הספרייה הלאומית בירושלים רשם מי
שרשם כי השורה "האדם אינו אלא תבנית נוף מולדתו" היא
אולי :

"השורה המפורסמת, ביותר מכל מה
שטשרניחובסקי כתב"

ומה עם "שחקי שחקי על החלומות...?!

שבחי השיר

• פרופ' יוסף קלויזנר,

• ידידו האישי של המשורר, כתב כי מצא בשיר זה "כאראק-טריסטיקה עצמית נפלאה" של המשורר;

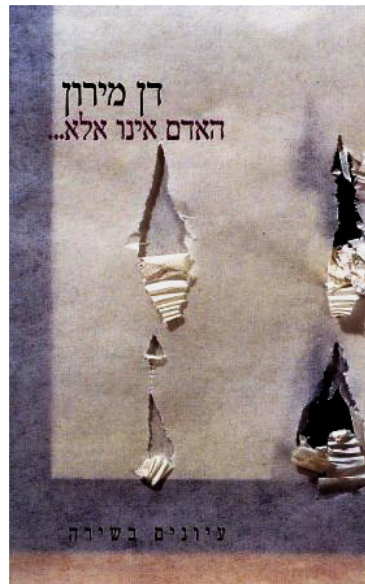
• המבקר דב סדן:

• "קלט מתוכו קולות אותנטיים, שעלו מעומק התת-מודע של המשורר"

ועוד שבחי השיר

• יעקב פיכמן, המשורר והמבקר כינה שיר זה

• "האלגיה [הקינה] הגדולה" שהיא "אולי, גם פסגת שירתו."

• המבקר פרופ' דן מירון

"שיר הרהורי אמירתי"

"שיר וידויי אישי"

ו- "שיר טרגי"

ושבתי הפרופסורים ...

פרופ' בעז ערפלי:

- "מן המרכזיים בשירי המשורר, מן הידועים, מן הטיפוסיים, גם מן הטובים שבהם" ומסכם כי: "זה שיר "אמירתי"

פרופ' ברוך קורצווייל פותח את רשימת הביקורת שלו על שיר זה בהכרזה:

- ה"השיר...משמש המשך והשלמה לתמונה שנצטיירה לעינינו על יחסו של טשרניחובסקי לטבע. תפיסתו את הטבע מתבטאת בשיר זה בצורה ברורה מאוד... האדם אינו עומד מעל לטבע, הוא חלק צנוע בלבד של הטבע..."

ונסיים בדברי

פרופ' הלל ברזל:

"חלקו הראשון של השיר , המחולק לחמישה בתים ושורה נבדלת מסיימת, הוא כוללני ומכיל הנחת יסוד הגורסת קשר הדוק בין האדם וסביבתו הנופית, הגיאוגרפית. שתי השורות הראשונות, בעלות המוניטין, קובעות את צלם האדם כמותנה בנוף ההולדת:"

על הרקע הביוגרפי לכתיבת השיר

נוכל ללמוד משורות הסיום של השיר :

נִדְדַתִּי מֵיָמַם וְעַד יוֹם כָּל יְמֵי-חַיִּי.
וַיְהִי בְרָצוֹתַי לְבּוֹא עַד הַיָּמַם הַדְּרוֹמִי,
וַיִּגְדְּרוּ דְרָפֵי הָרִים... וְאֵיפֹה אֶבְנֶה קִנִּי?

עוֹד מְרַחֵב וְעוֹד דֹּרְכִים! אֵיךְ מִקְלִי— אֵלֶיךָ...

סויגמינדה

"סוינמינדה" Swinemunde

הוא המקום בו נכתב השיר

"סוינמינדה" הייתה עיירת-נופש לחופי הים הבלטי. המשורר הגיע אליה מברלין, לפי הזמנתו של אחד ממעריציו, יהודי שהתעשר, והחזיק במקום וילת-נופש, ואיפשר לטשרניחובסקי להתגורר בה, בחינם, בשל יוקר המחיה בברלין שהעיק עליו שם. טשרניחובסקי התגורר בסוינמינדה:

"בקיץ 1923 ובעיקר בקיץ וסתיו 1924 ובתחילת חורף 1924-25 - ולא יסף"

מנתונים אלה הסיק פרופ' דן מירון, כי השיר חובר טרם נסיעתו הראשונה של טשרניחובסקי לא"י בנסיון למצוא כאן מקור פרנסה – כרופא – ולהתיישב בה.

"סוינמונדה"

- העיירה "Swinemunde" מילולית "פתח-השווינה" – כלומר עיירה השוכנת על פתחו של הנהר שנקרא **swine**, במה שהיה אז פרוסיה המזרחית, כחלק מרפובליקת ווימאר.
- באותה תקופה הייתה זו עיירת נופש מפונקת, לחופו של הים הבלטי, עם טיילת-חוף, המושכת אליה עשירים ומתעשרים, שהעניקו לה צווין של עיירה בורגנית מצודדת, המעטירה תענוגות בעלי ניחוח דקדנטי על הבאים לנפוש לחופיה:

גלויה המציגה את פתח הנהר שוינה והעיירה

מלון / קזינו לחוף הים בסוינמינדה

**תצלום של רצועת החוף בעיירת הנופש
בסוינמונדה בשנות העשרים**

Stadtbild Svinmunde

Panorama Wistow

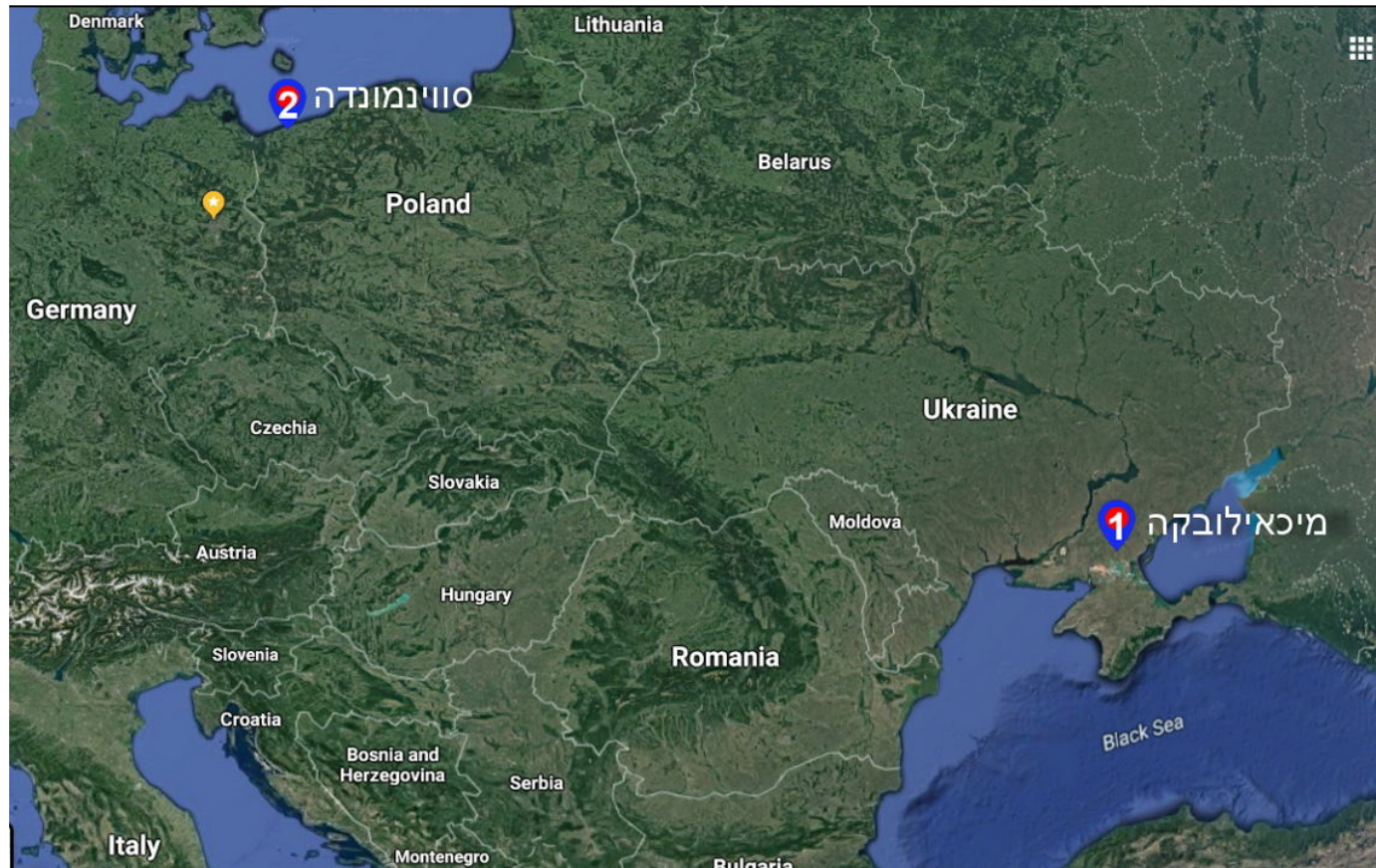
בסוינמינדה כשטשרניחובסקי

על סף יובל החמישים שלו [שאז נחשב 'זקן..']

**טשרניחובסקי
כבן 50 עם ידידים
בגרמניה**

הוא חוזר לימי ילדותו ונעוריו בקרים הרחוקה
בפועל לכפר הולדתו "מיכאלובקה"

השלט המודיע על הכניסה למיכאלובקה [כיום...]

כפר קטן ונידח באוקראינה הדרומית

מבט-על חמשת בתי השיר "האדם אינו אלא..."

באותה פנת-ארץ, אשר בה נולדתי,
 וגורו נשירי-שנה, בודדי-הערכה,
 ענקים כגדי-כנה שחמה, שחמי נוזה,
 פגדי-שי-הטה, אשר שכחום קוצרים קיץ,
 שופי קדים ואכולי חם ונשם.
 ויש משחקים ירד גשם על אס-דרה,
 ואדם קרב קרב אליו, ובמרתק
 יתבונן בו, וקלבו גם יתרהר: "מה-זאת?
 שם גדיש ולא גדיש, צפור ולא צפור..."
 ובעוגו עוגות אל אדירות בשמים,
 וזכך את צונתו צונת-פרא ארצה,
 מי יבין לו, מי ידע למה קוראת צפור:
 הקול אנתה וריקה פאה או זה שירו,
 צריי לאפס ללב קולט וללא בת-קול.
 בודדה גם צונתו... בערכה חמות...

באותה פנת-ארץ, אשר בה נולדתי,
 במרחב הערכה המכתלת חולמות
 הקמות, במוח-קדש, על גב קברי-פלא.
 אין איש יודע שזכנו, אין יודע מתי
 ומי האיש הנם בחימן שנתו-עולם.
 ופסילים לויים אבקות הרבה הרבה יובלים
 מביטים לעבר גבולים אלמים ואפורים,
 באותה הערכה עצמה טרם נשם
 בתחלת הדש אלול והיא מתבקעת
 לרנבים גדולים בתוך משפצת סדקים סדקים.
 ממלכות צצות וממלכות עוברות-חולפות,
 וקבלי מדינות הולכים ומשמששים וחוזרים,
 והנה על מכונן עומדות כפאצות
 על-גבי עבר-פלאי גדול, נשבת לעולם,
 עד כדי להפחות מני שיר ואנדה.

האדם אינו אלא...
האדם אינו אלא קרקע ארץ קטנה,
האדם אינו אלא מבנית נוף-מולדתו,
 רק מה-שספנה אנו עונה רעננה,
 רק מה-שספנה עינו טרם שקעה לראות,
 כל אשר פגע במשעולי-סללים ילד
 מתלבט, נקשל על כל גוש ועי-אדמה,
 בעוד בסתר נפשו ובלא-דע ערוך
 מן-גם, עליו קסיר מדי יום ביומו
 למלכת-השמים, לכוכב ומזלות.
 ואף גרבות הנמים ובמלכת-ישות,
 ומגלת-ספר תיו הולכה מתפרשת, —
 וכאו אחד אהר, ויגלה פשר
 כל אות ואות וסמל סמל כל הבאות,
 שחקנו עליה גראשית גרזתה, —
האדם אינו אלא מבנית-נוף מולדתו.

ובמבנית אותה פנה, אשר בה נולדתי,
 התפרשו תולדותי, נגלה גם סולי,
 סויתי את תלומי בעלמה ובדמותה:
 בנפש תפשית, חפה מקל סרק נאכע,
 ובלבב שלם ככל גימיו בגיב-הרמוניה
 הייתי מועה ולמד בערת בגי-עמי,
 עמוסי ברפת, קברים גדולים וקללתם.
 ושירי גברי, שירי זר ללב אסתי,
 צריי כי תופיע וצריי גלך,
 באפס ללב קולט אותו וללא-בת-קול,
 באותה צונת נשך בודד, צונת-פרא.
 ובאותה ריח, אשר תודי לעולמים,
 גרדתי מים ועד ים כל ימי-מי.
 ויהי ברצותי לבוא עד הנם הדרומי,
 ויגדירו דרכי הרים... ואיפה אבנה קני?
 עוד מרחב ועוד דרכים! איזה מקלי-אלך...

באותה פנת-ארץ, אשר בה נולדתי,
 יש נע ונד מאז מעולם, נודד נדחי;
 אין שנה, אשר בו לא עבר, שביב ודרה,
 אשר לא פגע בם, אשר לא הפסיק אותם,
 ומבנה-ארץ ועד כנה-ארץ ימוש יחליף.
 הנדעתם מי הוא ומה שמו? — הלא הרוח!
 עננים יש ונהג כבדים בעפרה,
 ויש ושתולל במרחבות, טס, מפרפס;
 יש ירהף עבי-אבק להחשיף צנחנים,
 ויש ויתחולל בתוך אוצרות שלג, קרח,
 ואין לו מעצור, ואין מי עומד בקניו.
 ואולם כהפנותו פניו נגדה... נגדה,
 ברצותו לבוא עד הנם תירומי,
 נצבים לו לשטן, גדרו דרכו פתאם
 הפלעים וההרים אשר מימות-עולם.

סויביגדה

סימנתי בצבע אדום את שורות הפתיחה והסיום
של **הבית הראשון** :

הפּוֹתַח בִּי: **הָאָדָם** אֵינּוֹ אֱלֹהִים קָרַע אֶרֶץ קִטְנָה,

הָאָדָם אֵינּוֹ אֱלֹהִים תְּבַנֶּיתָ נוֹף־מִזְלָתוֹ,

• וְחוֹתָם : **הָאָדָם** אֵינּוֹ אֱלֹהִים תְּבַנֶּיתָ נוֹף מִזְלָתוֹ.”

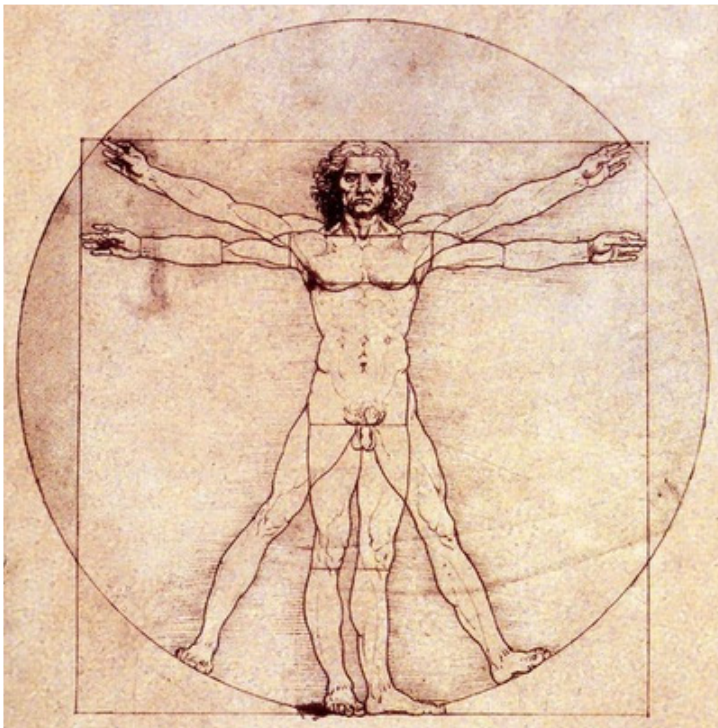
טשרניחובסקי נזקק כאן לתחבולה הספרותית
המכונה "אנפורה"

• "אנפורה"] שמקורה ביוונית שפירושו "להעלות" או "להחזיר"]

• מטרת החזרה - ה"אנפורה"] לפי ניתוחו של שמעון זנדבנק
בספרו "מזשיר"] היא כדי:

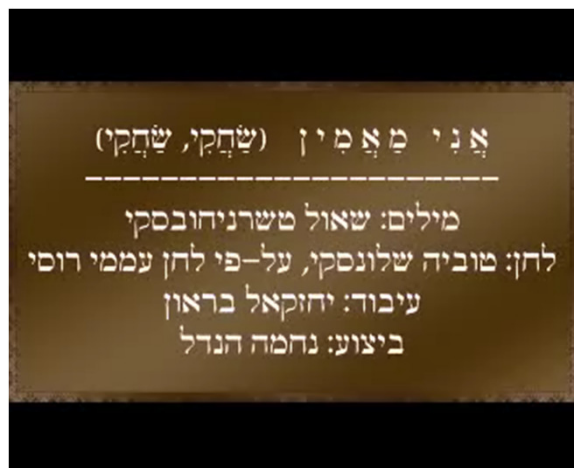
• "לסגור" את הבית באקורד מרשים וכדי להדגיש את
המסר ולמשוך תשומת לב.

הבית הראשון, מלמד אותנו כי
המשורר מדבר בו על "האדם" ככלל !

האם כיוון
ל"האדם הויטרוביאני"
ה"מושלם במידותיו"
כפי שצייר ליאונרדו דה וינצ'י
בשנת 1490 ?

ואולי כיוון לאותו "אדם" שבשירו המפורסם "אני מאמין" ?
שנכתב בשנת 1894 כשהיה כבן 19 ?

שחקי, שחקי על החלומות,
זו אני החולם שח.
שחקי כי באדם אאמין,
כי עודני מאמין בך.

כי עוד נפשי דרור שואפת
לא מכרתיה לעגל-פז,
כי עוד אאמין גם באדם,
גם ברוחו, רוח עז.

נעיף מבט קצר על שורות הפתיחה של 4 הבתים הבאים:

וּבְאֹתָהּ פִּנַּת־אָרֶץ, אֲשֶׁר בָּהּ נוֹלְדֹתִי,
בְּמִרְחַב הָעֶרְבָה הַמְּכֻחָלֶת חוֹלְמוֹת

.2 •

בְּאֹתָהּ פִּנַּת־אָרֶץ, אֲשֶׁר בָּהּ נוֹלְדֹתִי,
יְגוּרוּ נְשִׁירֵי־שָׁדָה, בּוֹדְדֵי־הָעֶרְבָה,

.3 •

בְּאֹתָהּ פִּנַּת־אָרֶץ, אֲשֶׁר בָּהּ נוֹלְדֹתִי,
יֵשׁ נָע וְנָד מֵאֵז מַעֲזוֹלָם, נוֹדֵד נְצַחִי;

.4 •

וּכְתַבְנִית אֹתָהּ פְּנָה, אֲשֶׁר בָּהּ נוֹלְדֹתִי,
הִתְפָּרְשׁוּ תוֹלְדוֹת תַּיִ, נִגְלָה גַם מִזְלִי,

.5 •

בשיר 75 שורות 5 בתים ו-2 מבטים

1. מבט על "האדם בכלל";

2. ומבט על "האדם הפרטי"

ועל "אותה פינת ארץ אשר בה נולדתי"...
שהוא: מבט אישי אל ה"אני" של המשורר ומקום הולדתו.

נפתח בקריאת הבית הראשון

1

הָאָדָם אֵינוֹ אֱלֹהִים...

הָאָדָם אֵינוֹ אֱלֹהִים קָרַע אֶרֶץ קַטְנָה,

הָאָדָם אֵינוֹ אֱלֹהִים תִּבְנִית נוֹף-מוֹלְדֹתוֹ,

רַק מֵה-שִׁסְפָּנָה אֲזִנּוֹ עוֹדָה רַעֲנָנָה,

רַק מֵה-שִׁסְפָּנָה עֵינָיו טָרַם שִׁבְעָה לְרֵאוֹת,

כָּל אֲשֶׁר פָּגַע בְּמִשְׁעוֹלֵי-טָלְלִים וְלָד

מִתְלַבֵּט, נִכְשָׁל עַל כָּל גּוֹשׁ וְעֵי-אֲדָמָה,

בְּעוֹד בְּסִתְרֵי נִפְשׁוֹ וּבְלֹא-דַע עָרוֹךְ

והמשכו

1

מִזְבַּחַת, עָלָיו יִקְטִיר מִדֵּי יוֹם בְּיוֹמוֹ
לְמַלְכֵת-הַשָּׁמַיִם, לְכוֹזֵב וּמְזֹלֹת.
וְאֵדָּ בְּרַבּוֹת הַיָּמִים וּבְמַלְחָמַת-יִשׁוּת,
וּמְגֵלַת-סֵפֶר חֲיָיו הַזֵּלְכָה מִתְפָּרֶשֶׁת, —
וּבָאוּ אֶחָד אֶחָד, וַיִּגְלֶה פֶּשֶׁר
כָּל אֹת וְאֹת וְסֵמֶל וְסֵמֶל כָּל הַבָּאוֹת,
שֶׁחֲקָקוּ עָלֶיהָ בְּרֵאשִׁית בְּרִיתָהּ, —
הָאָדָם אֵינּוּ אֵלָּא תַבְנִית-נֹף מִזְלֵדָתוֹ.

בפנינו שיר מורכב ומוקשה

השיר רווי :

- הדימויים,
- הסמלים
- והאסוציאציות,

משך אליו את תשומת ליבם של מיטב ומירב מבקרי
השירה

וכל אחד מהם ניסה לפענחו ולהסביר מה היתה

"כוונת המשורר".

פיענוח המילים ה"קשות"

 אני, כקורא סקרן, וכותב מילים ב
אנסה לפענח את המילים ה"קשות" שבשירה.
אלו מילים שאינו שגורות בשפה המדוברת שלנו,
וחלקן אף עורר

מחלוקות חריפות

בין אחדים מהמבקרים... [ש...מקצועם בכך...]

הקריאה המוצעת על ידי

וכן, אנסה ואשתדל, לשתף אתכם, כמיטב יכולתי,
בקריאה שעל פיה – אני מציע לקרוא בשיר

ובסיום דברי, כרגיל, תוכלו לשאול, להגיב
ולהביע את דעתכם

המסר העיקרי של הבית הראשון ברור

1

האמת האוניברסלית אותה מדברר המשורר היא
פשוטה לכאורה:

- האדם הוא תוצר של הרקע שלו של המקום
בו נולד וממנו שאב את ראשית הכרתו
ומושגיו. האדם הוא סך כל הנופים,
הארועים, החינוך, החוויות שספג מאז
ילדותו.

1

נתעכב על ביטויים אחדים

כָּל אֲשֶׁר פָּגַע בְּמִשְׁעוֹלֵי-טָלְלִים וְלֹד
מִתְלַבֵּט, נִבְשָׁל עַל כָּל גּוֹשׁ וְעֵי-אֲדָמָה,

במשעולי טללים:

רְסִיִּסִי לִיָּלָה, טְפוֹת שְׁנוֹצָרוּ עַל יְדֵי אַדִּים שֶׁהִתְעִבּוּ עַל
שְׂטָחִים קָרִים – עַל פִּי הָאֲדָמָה אוֹ עַל גִּבֵּי צְמָחִים וְכִדוּמָה.

עי – [אדמה]

תַּל חֲרִבּוֹת, גַּל שֶׁל מַפְלָת, עֲרָמָה שֶׁל אֲבָנֵי מַפְלָת: "בָּאוּ גוֹיִם
בְּנִחְלָתָךְ... שְׁמוֹ אֶת-יְרוּשָׁלַיִם לְעַיִים" (תהילים עט א). עיי-
חורבות

1

בלא-דע ; מזבח ; יקטיר

בְּעוֹד בְּסִתְרֵי נִפְשׁוֹ וּבְלֹא־דַע עָרוֹךְ

בלא-דע

ללא מודעות וללא הכרה מלאה בטיב המעשה או בהשלכותיו, ללא
כוונה תחילה, בהיסח הדעת בפועל בתת-מודע

מִזְבֵּחַ, עָלְיוֹ : יְקַטִּיר מִי יוֹם בְּיִזְמוֹ

מזבח

מבנה דמוי במה, שבימי קדם היו מעלים עליו קורבנות.

יקטיר

יעלה או יבעיר קטורת, לרוב כחלק מפולחן דתי או מיסטי.

מַלְכַּת-הַשָּׁמַיִם

לְמַלְכַּת-הַשָּׁמַיִם, לְכוֹזֵב וּמְזֹלֹזֵל.

• למלכת-השמים:

"מַלְכַּת-הַשָּׁמַיִם" מוזכרת בספר ירמיהו.

- בפרק ז': "האינך ראה מה המה עשים בערי יהודה... והנשים לשות בצק לעשות כונים למלכת השמים"
- בפרק מד': "כי עשה נעשה את כל הדבר אשר יצא מפינו לקטר למלכת השמים והסיר לה נסכים כאשר עשינו אנחנו ואבתינו... ונשבע לחם ונהיה טובים, ורעה לא ראינו"

• זהו כינוי לעבודת אלילים כללית שקשורה לעבודת צבא השמים,

• "מַלְכַּת-הַשָּׁמַיִם" היא אלה ספציפית, שהיא אשר, אלת האהבה והפריון המסופוטמית.

1

מלחמת-ישות

וְאֵךְ בְּרַבּוּת הַיָּמִים וּבְמִלְחַמַּת-יִשׁוּת,
וּמִגֵּלַת-סֵפֶר תִּיּוֹ הַזֹּלָכָה מִתְּפַרְשֶׁת, —

• במלחמת-ישות

במאבק פנימי נפשי על עיצובה של הזהות האישית

• שחוקקו עליה

כפי שנחקקו על לוח ליבו ונחרטו בנפשו מאז שעמד לראשונה על דעתו.

1

מין "הידיעה" - אל המאבק על עיצוב "התודעה"

• 1. חוש השמיעה:

"מה שקלטה אזנו עודה רעננה"

• 2. חוש הראיה:

"מה שספגה עינו טרם שבעה לראות"

• 3. ההתנסות בנוף:

"כל אשר פגע במשעולי-טללים ילד מתלבט"

• כל אלה לא הואילו לו – כאשר נתקל

"בכל גוש ועי-אדמה"

• – כלומר בכל אותם חורבות של תרבויות קדומות – שלא הצליח להבינן ולא ידע עליהן מספיק – ואז חש כי נכשל.

"סתר-נפשו"

1

- וכל אלה מובילים אותו למאבק המתחולל ב"סתר נפשו" – ובלא יודעין" [כלומר בתת ההכרה שלו]
- ומכאן למד כי בפועל בנפשו "ערוך מזבח" – לאותן אמונות עתיקות של
- תרבויות שחרבו – מזבח ועליו "יקטיר" ויקיים את פולחן אותן אמונות מעורפלות.
- כלומר כי בנפשו פנימה שוכנת משיכה תת מודעת אל הקדמוני והמיתי

לְמַלְכַּת־הַשָּׁמַיִם, לְכוֹכָב וּמְזֻלוֹת.

1

- ואז יגלה לקוראיו – קוראי העברית – שרובם "מאמינים בני מאמינים" כי הקטורת שהוא מקטיר – הפולחן אותו הוא מקיים [בנפשו] מכוונים :

לְמַלְכַּת־הַשָּׁמַיִם

- כלומר לעבודת שהיא לפי מושגי היהדות - ממנה בא - עבודת אלילים, כוכבים ולמזלות.

וברבות הימים... אותם אותות וסמלים נגלים לו...

1

- בעודו נלחם על עיצוב אישיותו – וסיפור חייו הולך ונטווה לפניו יגלה את פשרם של אותם אותות וסימנים בלתי ברורים לו מימיו הראשונים
- והוא מכוון לאותן תופעות שנחקקו על לוח ליבו מראשית ברייתו
- - וכאן יבוא האקורד הרועם – של ה'אנפורה' המסיימת את הבית הראשון:

• האדם אינו אלא תבנית נוף מולדתו".

1

המשורר פורס לפנינו בשלב זה תמונה מעורפלת של מיתוסים קדמוניים

הוא מרמז על:

עולם אלילי, עבודת כוכבים ומזלות, עולם
המתגלה לפני תודעתו, שלב אחר שלב, וכך
נחשפים לפניו גם כל חד ואחד מהסמלים
הטבועים באותו רקע – מיום ברייתו.

בבית השני המשורר מביא אותנו לפתח "בית-הולדתו..."

וּבְאוֹתָהּ פְּנֵי-אֶרֶץ, אֲשֶׁר בָּהּ נִוְלַדְתִּי,

בְּמִרְחַב הָעֲרָבָה הַמְּכַחֶלֶת חוֹלְמוֹת

הַבְּמוֹת, בְּמוֹת-קֹדֶשׁ, עַל גַּב קְבְּרֵי-פְּלֹא.

אֵין אִישׁ יוֹדֵעַ שׁוֹפְכֵן, אֵין יוֹדֵעַ מָתִי

וּמִי הָאִישׁ הַנֶּם בְּחִיקָן שְׁנַתוֹ-עוֹלָם.

וּפְסִילִים לוֹטִים אֲבָקוֹת הַרְבֵּה הַרְבֵּה יוֹבְלִים

מִבֵּיטִים לְעֵבֶר גְּבוּלִים אֱלָמִים וְאַפּוֹרִים,

"במרחב הערבה המכחלת"

2

מראה הערבה בסביבות כפר הולדתו

"הבמות, במות-קודש" 2

חזלמות

הבמות, במות-קודש, על גב קברי-פלא.
אין איש יודע שזפכו, אין יודע מתי
ומי האיש הנם בחיקן שנתז-עולם.

ה"במות" ?

2

הבמות, במות-קודש

בלשון המקרא מקום פולחן, בייחוד על גבעה או הר, ששימש להקרבת קורבנות לאילילים, ובתקופות מסוימות גם לאלוהי ישראל.

• "ויסר [אסא] את מזבחות הנֹכַר וְהַבְּמוֹת וַיִּשְׁבֵּר אֶת הַמַּצְבֹּת וַיִּגְדַע אֶת הָאֲשֵׁרִים" (דברי הימים ב יד ב).

• "רק העם מְזַבְּחִים בַּבְּמוֹת כִּי לֹא נִבְנְהוּ בֵּית לַיהוָה ה' עַד הַיָּמִים הָהֵם" (מלכים א ג ב).

מה פשר אותן "במות-במות קודש" ?

2

• על "מזבח" פרשנותם שיברו כמה מבכירי
מבקרי טשרניחובסקי את קולמוסיהם
המחודדים...

נביא כמה ציטוטים מפי הנכבדים שבהם:

2

ברוך קורצוויל : הבמות "סמל הבדידות"

ברוך קורצוויל:

"הנושא העיקרי כאן - גילוי הערבה. הלא הערבה היא גורם מכריע בנוף-המולדת. ובתוך הערבה - בחינת יסוד ראשון, בעל משמעות סמלית עמוקה - הבמות.

אותן במות אנונימיות הן: איננו יודעים מי שפך אותן ומי נקבר בהן.

הבמות המכילות האלה - סמל הבדידות הן, הנשגבה והנוראה כאחת

נעיר כי לפי נוסח השיר לא "הבמות מכילות"

אלא:

הַעֲרָבָה הַמְכַחֶלֶת

עדי צמח:

"הבמות" - עם ישראל...

2

פרופ' עדי צמח

"שלושת הסמלים האמורים [א. הבמות

שעל-גבי הקברים: ב. הנשר: ג. הרוח]

מתייחסים לשלושה עצמים שונים.

סמל הבמות שעל-גבי הקברים מייצג, לדברי

המשורר. את עם ישראל הזר למשורר ונוכרי לו

מכל וכל, ואילו שני הסמלים האחרים מייצגים את

המשורר."

פרופ' בעז ערפלי:

הבמות - אנלוגיות לקברים

2

"ההקבלה בין מראה הנוף השלישי (הבמות) וחיי הדובר רחוקה ושרירותית.

- סמל זה – **סמל הבמות**, הקושר "במות" ו"קברים" - אינו דומה למשורר כלל.
 - לכל היותר נוצרת אנלוגיה בין הסמל ובין תחום מרוחק למדי של חיי הדובר-המשורר. המשורר הוא יהודי, כל היהודים "עמוסי ברכת קברים וקללתם". כלום התאמה מאולצת זו מייצגת פתרון שבעל כורחו לבעיה שירית שהסכמה האנלוגית הכללית כפתה על המשורר, וזה לא יצא ממנה בשלום ?
- [...]
- זאת ועוד, אם נדקדק במשמעויות העולות מן השיר אין הבמות אנלוגיות לעם, אלא הבמות שנושאת הערבה אנלוגיות ל"קברים" שאת ברכתם ואת קללתם נושאת עדת בני עמי.

דן מירון

"בבית השני כשהוא לעצמו ואף על פי השתלבותו במערך הכולל של השיר . ב'האדם אינו אלא ' ... נפתח תיאור הקברים והערבה כשהם עוטים זוהר רומנטי מתוק . הם מהווים חלק מנוף קסום ופלאי . הבמות הן 'במות קודש' והקברים הם 'קברי פלא .

' אין מדובר כאן באתרים בעלי תוכן פולחני ודתי אותנטי , שהרי אין איש יודע מי שפך את התלים ולשם מה נקברו בהם המתים הקדמוניים המוטמנים בתוכם , ולאיזה צורך דתי או שאינו דתי שימשה הקבורה הזאת .

מדובר רק ב'אווירה' פולחנית, ב'חרדת קודש' כריגוש רומנטי כוללני וסתמי . כוללנות וסתמיות אלו מתאשרות על ידי תיאור הבמות כ'חולמות , ' היינו , כמי ששרויות במצב דמדומים הכרתי , שאין לתבוע ממנו מוגדרות ומודעות"

2

ה"מבקרים" לא ביקרו... בשטח

• אף אחד מהמבקרים לא ציין כי המקום עליו כתב
טשרניחובסקי – קרי כפר הולדתו מיכאלובקה שבקרים,
מוכר לו או כי ביקר באותה "ערבה – מכחילה" או כי למד
עליו באופן מעשי ממקור כל שהוא.

• עלי לציין לשבח את ד"ר רוחמה אלבג,
מרצה לספרות בסמינר לוינסקי, וסופרת
בעצמה, העורכת מסעות ספרותיים
בעקבות סופרים עבריים.

גישה ראויה ומומלצת ע"י מי שבעצמו נוהג כך מזה שנים רבות ...

- בכל שיטוטי בעקבות סופרים ומשוררים, - הספר הוא מדריך הטיולים שלי...

מילים WÖRTER

דפים בין-תחומיים Interdisziplinäre Seiten

* לתגובות הקליק על "ניתן להגיב" בתחתית כל דף

Classical circle קלאסי-נגון Words-ZooM מילים-Past/Present * עבר/הווה * Video וידאו Trails מסעות Sounds קולות Sights מראות Texts טקסטים

קטגוריות

קטגוריות
Trails-מסעות

בעקבות ...

בעקבות-איגנס
בעקבות-בולר
בעקבות-בלוק
בעקבות-בזנס
בעקבות-גורד-סנד
בעקבות-גרתה
בעקבות-הברג
בעקבות-דוסטויבסקי
בעקבות-היה-לורלי
בעקבות-המלונן
בעקבות-טשרניחובסקי
בעקבות-ס.ס.מאר
בעקבות-מנק
בעקבות-נישה
בעקבות-עזי-החורה
בעקבות-פסואה
בעקבות-פוסט
בעקבות-קמא
בעקבות-סאן
מסעות-אנטי-פשיסטיים

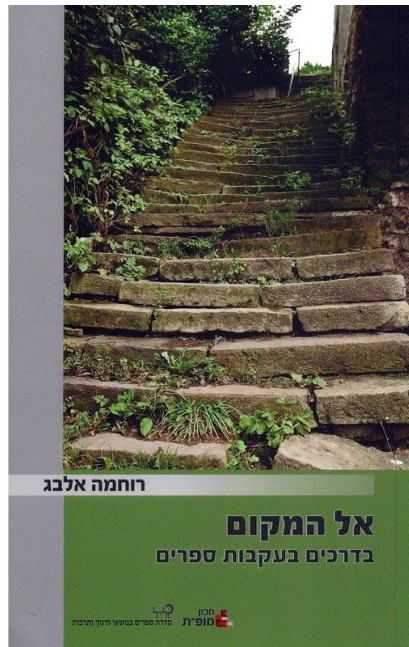
מקורות
הספרות

[01] בעקבות טשרניחובסקי להיידלברג ו"הנאוה מדיסברג"
17 בנובמבר, 2017

כאן רשימה משנת
2007 בעקבות
טשרניחובסקי
להיידלברג ו
"הנאוה מהיידלברג"

ספרה של ד"ר רוחמה אלבג "אל המקום – בדרכים בעקבות סופרים"

2

היה עבורי – קצה החוט ממנו צמחה קריאה זו בשיר: "האדם אינו אלא..."

2

עמוד 57 בספר

שאול טשרניחובסקי - "מלא הלב שיר געגועים למרחק" | 57

דברים אלה ואחרים עוררו בי הרהורים על מעמקה של שירת טשרניחובסקי ועל הקשר הנפשי העז שהוא חש לקדמוניותה של הערבה שבחצי האי קרים. הייתה לו תחושה תמידית שהוא חי במקום ספוג היסטוריה רבת-שנים, וכך הוא מציג באידיליה "חתונתה של אלקה" את מסעו בערבה הרחבה, שהכפר נמצא בגבולותיה: "הוד ודומית-הקדוש, שאין להרהר אחריה, / שרניה עליה מימים מקדם, מימות מעשה-בראשית".

"ופסילים לוטים אבקות הרבה יובלים"
("האדם אינו אלא...")

במוזאון הכפר הפסילים העתיקים
מקדמים את פני הבאים

כאן הטקסט מספרה של ד"ר רוחמה אלבג

2

שאל טשרניחובסקי - "מלא הלב שיר געגועים למרחק" | 57

דברים אלה ואחרים עוררו בי הרהורים על מעמקיה של שירת טשרניחובסקי ועל הקשר הנפשי העז שהוא חש לקדמוניותה של הערבה שבחצי האי קרים. הייתה לו תחושה תמידית שהוא חי במקום ספוג היסטוריה רבת-שנים, וכך הוא מציג באידיליה "חתונתה של אלקה" את מסעו בערבה הרחבה, שהכפר נמצא בגבולותיה: "הוד ודומית-הקודש, שאין להרהר אחריה, / שרויה עליה מימים מקדם, מימות מעשה-בראשית".

וכאן התצלומים מהמוזיאון בכפר מיכאלובקה
שפרסמה בספרה

2

"ופסילים לוטים אבקות הרבה יובלים"
("האדם אינו אלא...")

במוזאון הכפר הפסילים העתיקים
מקדמים את פני הבאים

תצלום נוסף מהמוזיאון שבכפר הולדתו של טשרניחובסקי

2

וכאן תצלום נוסף מאותו מוזיאון – מתוך המצגת בהרצאת זום מיום 22.11.2021 בבית עגנון בירושלים:

ובאותה פְּנֵת אֶרֶץ, אֲשֶׁר בָּהּ נִוּלְדָתִי,
בְּמַרְחֵב הָעֶרְבָה הַמְּכַחֶלֶת חֹלְמוֹת
הַבְּמוֹת, בְּמוֹת־קֹדֶשׁ, עַל גֵּב קִבְרֵי־פְּלֵא.

2

תצלומים אלה הן עדויות ממשיות המאפשרות לפענח את פשר "הבמות" וה"פסילים לוטים" שבשירו

נראה כי כתיבתו של טשרניחובסקי בקטע זה משירו – אינה בתחום הסמל והמטאפורה אלא בתחום הזכרון הממשי.

אין צורך, בכל הכבוד הראוי, ל"התפלסף" ולהעלות השערות שאין להן בסיס עובדתי – ומוטב לפרשן לבסס פרשנותו על עובדות, כפי שניתן ללמוד מספרה של ד"ר רוחמה אלבג;

בעקבות דבריה של מנהלת אותו מוזיאון בכפר מיכאלובקה הקטן והנידח שסיפרה כי פסלים רבים נוספים מצויים בעיירה מרכזית יותר, לא הרחק מכפר הולדתו של טשרניחובסקי, זה המוזיאון ב Zaporizhia ז'פוריז'יה היא עיר המחוז, הזדרזתי לחפש מוזיאון זה באינטרנט – ולהלן כמה ממצאי:

תצלום המוזיאון בז'פוריז'יה

2

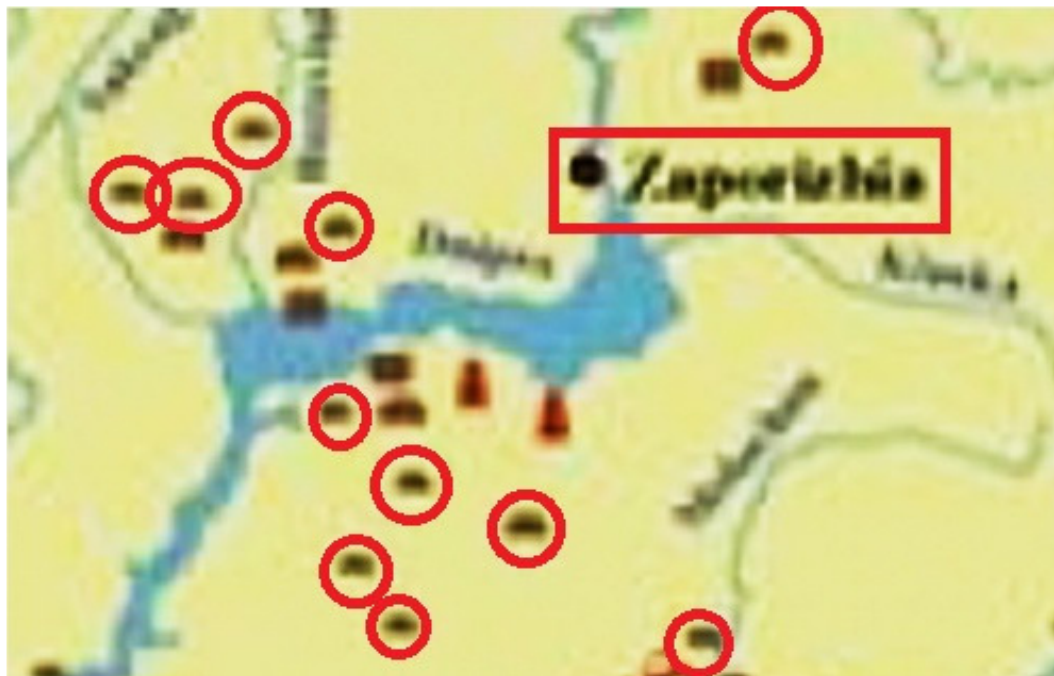
פסל בתצוגה בתוך המוזיאון

2

מפת האיזור עליה מסומנים אתרים
בהן נמצאו "במות" עתיקות

2

דוגמאות אחדות של "במות"
מסביבות כפרו של טשרניחובסקי

2

הַבְּמוֹת, בְּמוֹת־קִדְשׁ, עַל גַּב קְבֵרֵי־פְּלֵא.

ועוד "במה"

2

ו"במה" ... עם דגל אוקראינה

2

2

ועוד שתי "במות, במות-קודש" "על גב קברי-פלא"

ומי האיש הנגם בתיקון שנתו-עולם.

אין איש יודע שזפכנו.

... פסילים לוטים ...

2

מביטים לעבר גבולים אלמים ואפזרים,

ופסילים לוטים אבקזת הרבה הרבה יזבלים

2

וְהָנָה עַל מְכוּנָן עֲזָמוֹת פְּמַצָּבוֹת
עַל-גַּבֵּי עֶבֶר-פְּלֵאֵי גְדוֹל, נִשְׁבַּח לְעוֹלָם,
עַד כְּדֵי לְהַמְחִיז מִנִּי שִׁיר וְאַנְדָּה.

- לאחר תצוגה זו של עדויות ממשיות מהכפר מיכאלובקה – כפר הולדתו של טשרניחובסקי בו חי עד הגיעו לגיל 15 וסביבותיו – ניתן לאמר כי הבית השני של השיר מאחזר זכרונות ילדות ונעורים מ "מעיי אדמה" כפי שכתב בבית הראשון – ובפועל מדובר בשרידיה של תרבות של עם הסקיתים – עם שהורודוטוס [825-848 לפני הספירה הזכיר אותו בכתבי ההסטוריה שלו]
- "סקיתים הם קבוצת עמים ממוצא הודו-אירופי שישבו בין המאה השמינית למאה הראשונה לפני הספירה בערבות אוקריאנה הדרומית ולחופיו של הים השחור" [ציטוט מהויקיפדיה]
- וזכרונו של אותו עם ותרבותו החומרית – אתרי הקבורה והפסלים שהוקמו לעל קברי אותם מתים - הדהד בנפשו של טשרניחובסקי –
- שכל ימיו כמשורר נמשך אחר האפוסים והמיתוסים:

המשיכה של טשרניחובסקי למיתוסים

- בשנת 1911 תרגם טשרניחובסקי את ה"היאותה" מיתוס של האינדיאנים כפי שחיבר לונגפלו
- בשנת 1913 – בעת ששהה בוילנה והתבטא שם באזני מעריציו והפציר בהם: "קראו ולמדו אפוסים עממיים"
- ובאותה תקופה החל מתרגם את ה"קלוולה" האפוס הלאומי הפיני – ובפתח דבר "על הקלוולה" כתב:

טשרניחובסקי על האפוס הפיני – ה"קְלוֹלָה"

על ה"קְלוֹלָה"

"אין לך אומה בעולם, שאין לה שירי עלילה,
כלומר, שירים המספרים עלילות ונפלאות,
אשר עשו הגיבורים ואנשי השם בימי קדם,
ואגדות על דבר אליליהם, אם בני האומה היו
עובדי אלילים בימים קדמונים או שהם
עובדים להם גם כעת."

תרגומי האפוסים של טשרניחובסקי

- לאחר מכן ימשיך טשרניחובסקי בתרגומי ה"איליאדה והאודיסיאה", של הומירוס, "עלילות גילגמש", "שירים מהאפוס הסרבי" ועוד...
- - ואת כל אלה מותר לייחס לפלא שנתגלה לו באותן "במות - במות קודש" ו"קברי-פלא"

3

ברוח זו אני מציע לקרוא את השיר
"האדם אינו אלא..."

מפאת קוצר הזמן לא נכנס לפרטי הבתים הבאים –
אציין בתמצית שבתמצית נקודות אלה:
בבית השלישי מציג טשרניחובסקי את סמל "נשר"
היורד על אם הדרך – ואדם קרב ותוהה
על קנקנו של הנשר שהוא:

עֲרִירִי לְאֶפֶס לֵבָב קוֹלֵט וּלְלֹא בֵּת-קוֹל.
בוֹדְדָה גַם צוֹחֶתוּ... בְּעֶרְבָה תָּמוּת...

3

ובהמשך...

טשרניחובסקי מצביע על **בדידותו**:

עֲרִירִי לְאֶפֶס לֵבָב קוֹלֵט וּלְלֹא בֵּת-קוֹל.
בוֹדְדָה גַּם צִוְחָתוֹ... בְּעֶרְבָה תָּמוֹת...

• ואני אוסיף : זוהי ודאי קריאת המצוקה של המשורר

• החש בדידות ש "צוחתו ... בערבה תמות.."

אם היה לי זמן הייתי מפנה אותכם ל
"כה אמר זרתוסטרה" של ניטשה

הזמן הדוחק בנו אינו מאפשר הרחבה בנושא זה –
ולכן ארשה לעצמי רק להניח כאן ציטוט אחד :

"את הדברים האלה דיבר זרתוסטרה אל לבו והשמש עמדה
בצהרי היום: ואז נשא עיניו מעלה בשאלה כי שמע מעל
ראשו צריחה של עוף.
והנה נשר חג באוויר במעגלים גדולים
ונחש תלוי עליו, ולא לטרף ידמה הנחש כי אם לידיד
כי התלפף על צווארו בחיבוק .
"חיותי הן!" אמר זרתוסטרה ושמח שמחה גדולה"

סמל ה"רוח" שבבית הרביעי

4

בבית הרביעי מעלה טשרניחובסקי סמל נוסף הוא סמל הרוח:

בְּאוֹתָהּ פְּנֵת-אֶרֶץ, אֲשֶׁר בָּהּ נוֹלְדָתִי,

יֵשׁ נָע וְנָד מֵאֵז מְעוֹלָם, נוֹדֵד נִצְחִי;

וטשרניחובסקי מפרש:

הַיְדַעְתֶּם מִי הוּא וּמָה שְׁמוֹ? — הֲלֹא הָרוּחַ!

אך יש מי החוסם אף את "הרוח"
בדרכה "נגבה" - כלומר דרומה

4

וְאִין לֹא מַעְצוֹר, וְאִין מִי עוֹמֵד בְּפָנָיו.
וְאוֹלָם כְּהִפְנוֹתוֹ פָּנָיו נִגְבָּה... נִגְבָּה,
בְּרִצּוֹתוֹ לְבֹא עַד הַיָּם הַדְּרוֹמִי,
נִצְבִים לֹא לְשֹׁטָן, וְנִדְרוֹ דְרָכּוֹ פְתָאם
הַסְּלָעִים וְהַקְּרִים אֲשֶׁר מִימֹת-עוֹלָם.

4

ואגב ה"רוח" – אציב כאן עוד ציטוט מ"כה אמר זרתוסטרא

• בפרק "על שלושה הגלגולים [עמוד 72] אנו קוראים :

• "שלושה גלגולים של הרוח אני מונה לכם : איך
יהיה הרוח לגמל והגמל יהיה לאריה והאריה יהיה לילד
בסוף.

• **כבד מאוד משא הרוח, הרוח החזק, המושך-בעול, המלא
יראת-כבוד: אל הכבד ואל הכבד מכל נכסף חוזקו. מה
כבד ? שואל הרוח המושך-בעול, ובורך על ברכיו כגמל
ורוצה שיעמיסו עליו משא רב.**

הבית החמישי - המסיים

5

- הבית המסיים וביחוד **אקורד הסיום שלו** – היוו מקור לפרשנויות סותרות בין ההמלומדים.
- היו שביקשו את ה"פרשנות הלאומית" לפיה "נגבה "ו"הים הדרומי" מכוונים ל "ארץ-ישראל" ולהגשמת הציונות ועליה לארץ.
- ואחרים שאירו את השיר
- **בתחומי האישי של המשורר:**
- למה התכוון המשורר כשחזר על מה שרמז עליו בבית הרביעי – וחוזר להדגישו בבית החמישי?

5

הוידוי האישי

- המשורר פותח ב"וידוי-אישי" על תחושת הזרות בינו ובין "עדת בני עמו" והכל בשל הנפש החופשיה שלו – כ"נשר" וכ"רוח"

וְכַתְּבִינִי אֶתְּהָה פְּנֵה, אֲשֶׁר בָּהּ נִזְלַדְתִּי,

הִתְפָּרְשׁוּ תִזְלָדוֹת תַּי, נִגְלָה גַם מִזְלִי,

טוֹיְתִי אֶת תְּלִזְמִי כְּצִלְמָה וְכַדְמוּתָהּ:

המשורר תועה גלמוד בין בני עמו

5

בְּנֶפֶשׁ חַפְּזִית, חֶפְזָה מִכָּל סֶדֶק וְקִרְע,

5

ומה חוסם את דרכו?
ה"קברים הגדולים"

שימו לב למרכאות שב **"קברים גדולים"**
כלומר לא על קברים ממש הוא מדבר

הַיְיִתִּי תֹזְעָה גַּלְמוּד בַּעֲדַת בְּנֵי-עַמִּי,
עֲמוּסֵי בְרַכַּת "קְבָרִים גְּדוֹלִים" וְקַלְלָתָם.

וקמו פרשנים ופירשו שהוא מכון לספרי התלמוד הגדולים
בהם שקועים בני עמו, שאינם מקשיבים לו כיוון שהם
עמוסים ב"ברכתם" וגם ב"קללתם" של אותם ספרי
התלמוד והמסורת.

ושימו לב לצימוד בין "הנשר" והרוח" – **ברוח ניטשה**

וְשִׁירֵי נְכָרִי, שִׁירֵי זָר לְלֵב אֲמָתִי,

עֲרִירֵי כִּי הִזְפִּיעַ וְעֲרִירֵי יֵלֶדְךָ,

בְּאֶפֶס לֵבָב קִזְלָט אֹתוֹ וּלְאֶבֶת-קִזְלָט,

כְּאֹתָהּ צִוְּחַת נֶשֶׁר בּוֹדֵד, צִוְּחַת-פָּרָא.

וּכְאֹתָהּ רוּחַ, אֲשֶׁר תִּהְיֶה לְעֹזְלָמִים,

5

וכאן מביא אותנו טשרניחובסקי
לאקורד הסיום:

נִדְדַתִּי מֵיָמַי וְעַד יוֹם כָּל יְמֵי-חַיִּי.
וַיְהִי בְרִצּוֹתַי לָבוֹא עַד הַיָּם הַדְּרוֹמִי,
וַיִּגְדְּרוּ דְרָכַי הָרִים... וַאִיפֹה אֲבָנָה קִנִּי?
עוֹד מְרַחֵב וְעוֹד דֹּרְכִים! אֵיךְ מִקְלִי— אֵלֶיךָ...
סוינמינדה

"איה מקלי - אלך ..."

5

ולאחר שכתב את השיר – לאן הלך טשניחובסקי ?

- במרס-אפריל 1925 הגיע לראשונה לארץ – אך משלא מצא עבודה חזר כעבור 4 חודשים לברלין.
- עליתו הסופית היתה ביום 18.5.1931
- הוא חי בתל אביב, ונהג לרחוץ בים...

אני מבקש את האיש אשר מצא
את ספרי המדיציני שאכד לי על
חוף הים, בקצה רחוב גאולה,
להביאו לי. לטופת תולים, ובשכר זה
יקבל אחד מספרי שירי.
ד"ר שאול משרניחובסקי

ד"ר שאול טשרניחובסקי –
עבד כרופא בבתי הספר של תל אביב

כיוון שהעיר תל אביב היתה עדיין "חולות..."
וכדי להקל עליו להגיע לפציינטים שלו...
העמידה העריה לרשותו אמצעי תחבורה כראוי

לרופא ומשורר

ד"ר שאול טשרניחובסקי – בדרך לעוד פציינט ...

ו...תודה

תודה לכל המאזינות והמאזינים

ו... "כָּל הַמְּלִים הַטּוֹבוֹת, שִׁשְׁנָן, שִׁשְׁנָן עֲדִין"

תימצאנה באתר :

www.milim.org

כתובות אתר "מילים":

www.milim.org

וגם

mymilim.info